

Zestaw nr 10

Sensacja i fantastyka

• Tekst I

Że romantyczność jest oddzielnym i niby nowym rodzajem poezji, że się zajmuje i ożywia żalnym wspomnieniem i tęsknotą do rzeczy przeszłych albo wznowieniem zdarzeń, jakie bawiły ludzi w wiekach rycerskich, wcale to do mojej uwagi nie wchodzi. Uważam ją z jej niezaprzeczonego znamieniem i pod względem jedynie dla literatury i oświecenia prawdziwie szkodliwym, to jest jako niesłuchającą prawideł sztuki i w swobodnym bujaniu imaginacji szukającą zalet i jak-by nowych dróg bawienia i nauczania. (...)

Romantyczność lubi przypomnienia dawnych obyczajów i zdarzeń narodowych, tęskni do wieków przeszłych, kocha się w naturze prostej, dzikiej i nieokrzesej! Czary, gusła i upiory nie są naturą, ale płodem spodlonego nieświadomością i zabobonem umysłu, (...) to są głupstwa ledwo nie wszystkich ludów pogrążonych w barbarzyństwie i nieobjaśnionych czystą religią. Ich wspomnienie upokarza człowieka, ale w nim żalu nie wzbudza. Bo nie wiem, czy człowiek może tego żałować, że się pozbył urojonych bojaźni i stał się rozumniejszy. (...)

Zobaczmy teraz, do czego prowadzi unikanie rozsądku w romantyczności. Jej głównym prawidłem jest: nie krępować imaginacji ludzkiej żadnymi prawidłami sztuki, rozumiejąc, że wolna od wszelkich przepisów rodzic będzie cuda w swej swobodnej rozpuście. (...)

My, Polacy, zostawmy obcym to pole chwały. (...) Uciekajmy od romantyczności, jako od szkoły zdrady i zarazy!

Romantyczność radzi porzucić wszelkie prawidła sztuki, żeby nabyć znaczenia w niepodległości; my postanówmy sobie unikać bezprawia i rozwiązłości, bo te prowadzą nie do znaczenia, ale do nierządu i barbarzyństwa.

Romantyczność mówi: durzmy ludzi, pokazujmy im duby¹, znieśmy prawa nauki i rozsądku, żeby nie było prawidła do sądenia nas! My szanujmy od dwóch tysięcy lat przepisane prawa, które potwierdziła prawda i doświadczenie. Bądźmy im posłuszni, bo one wydały tak wielkich ludzi, jakich nie urodziła i podobno nigdy nie urodzi romantyczność. Pomyślmy sobie, że nowość bez prawideł może być (...) środkiem niebezpiecznym dla oświaty krajowej.

Jan Śniadecki, *O pismach klasycznych i romantycznych* (1819)

Zadanie 1. (0–1)

Autor używa pojęcia romantyczności dla określenia nowego

- A. kierunku etycznego.
- B. prądu naukowego.
- C. sposobu tworzenia.
- D. stylu obyczajowego.

Zadanie 2. (0–1)

Z pierwszego zdania wynika, że cechą romantyczności jest nawiązywanie do tradycji

- A. antycznej.
- B. średniowiecznej.
- C. renesansowej.
- D. oświeceniowej.

¹ duby – opowiadanie głupstw, brednie

Zadanie 3. (0–1)

Wprowadzanie do literatury elementów fantastyki („czary, gusła i upiory”) to w opinii autora wyraz

- A. lekceważenia rozumu.
- B. zainteresowania religią.
- C. nowatorstwa.
- D. oryginalności.

Zadanie 4. (0–1)

Cechą wyróżniającą romantyczność jest nieskrępowana „imaginacja”, czyli

- A. swoboda.
- B. wyobraźnia.
- C. uczuciowość.
- D. zmysłowość.

Zadanie 5. (0–1)

Zdaniem Jana Śniadeckiego twórcy romantyczni

- A. stosują normy i zasady pisarstwa.
- B. upowszechniają wiedzę.
- C. mają zły wpływ na społeczeństwo.
- D. dostarczają odbiorcom rozrywki.

Zadanie 6. (0–1)

Która z zamieszczonych poniżej opinii odnosi się do Jana Śniadeckiego?

- A. Autor przyjmuje postawę obiektywną.
- B. Autor odnosi się do tematu z dystansem.
- C. Autor angażuje się emocjonalnie.
- D. Autor wypowiada się z ironią.

• Tekst II

Zbrodnia to niesłychana,
Pani zabija pana;
Zabiwszy grzebie w gaju,
Na łączce przy ruczaju,
Grób liliją zasiewa,
Zasiewając tak śpiewa:
„Rośnij, kwiecie, wysoko,
Jak pan leży głęboko;
Jak pan leży głęboko,
Tak ty rośnij wysoko”.

Potem cała skrwawiona,
Męża zbójczyni żona,
Bieży przez łąki, przez knieje,
I górą, i dołem, i górą;

Zmrok pada, wietrzyk wieje;
Ciemno, wietrzno, ponuro.
Wrona gdzieniegdzie kracze
I puhają puhacze.

Bieży w dół do strumyka,
Gdzie stary rośnie buk,
Do chatki pustelnika,
Stuk stuk, stuk stuk.

„Kto tam?” – spadła zaporą,
Wychodzi starzec, świeci;
Pani na kształt upiora
Z krzykiem do chatki leci.
„Ha! ha!” – zsiniałe usta,
Oczy przewraca w słup,
Drżąca, zbladła jak chusta:
„Ha! mąż, ha! trup!”

– „Niewiasto, Pan Bóg z tobą,
Co ciebie tutaj niesie,
Wieczorną słotną dobą
Co robisz sama w lesie?”

– „Tu za lasem, za stawem,
Błyszczą mych zamków ściany,
Mąż z królem Bolesławem
Poszedł na Kijowiany.¹
Lato za latem bieży,
Nie masz go z bojowiska²;
Ja młoda wśród młodzieży,
A droga cnoty śliska!
Nie dochowałam wiary,
Ach! biada mojej głowie!
Król srogie głosi kary;
Powrócili mężowie.

Ha! ha! mąż się nie dowie!
Oto krew! oto nóż!
Po nim już, po nim już!
Starcze, wyznałam szczerze.
Ty głoś świętymi usty,
Jakie mówić pacierze,
Gdzie mam iść na odpusty.
Ach, pójdę aż do piekła,
Zniosę bicze, pochodnie³,
Byleby moją zbrodnię
Wieczysta noc powlekła.”

¹ Poeta nawiązuje do wyprawy Bolesława Śmiałego na Ruś oraz do podań kronikarskich o żonach, które nie dochowały wierności uczestniczącym w wyprawie rycerzom.

² z bojowiska – z pola bojów, z walki

³ bicze, pochodnie – dawne kary: chłosta, przypiekanie pochodniami

– „Niewiasto – rzeczce stary –
Więc ci nie żal rozboju¹,
Ale tylko strach kary?
Idźże sobie w pokoju,
Rzuć bojaźń, rozjaśń lica,
Wieczna twa tajemnica.
Bo takie sądy boże,
Iż co ty zrobisz skrycie,
Mąż tylko wydać może;
A mąż twój stracił życie”.

Adam Mickiewicz, *Lilije. Ballada (z pieśni gminnej)*

Zadanie 7. (0–1)

Akcja tego utworu rozgrywa się w wieku

- A. XI.
- B. XVI.
- C. XVIII.
- D. XIX.

Zadanie 8. (0–1)

Dlaczego Pani zabiła swojego męża?

.....

Zadanie 9. (0–1)

Opisując scenerię, na której tle zostaje ukazana bohaterka, autor posłużył się wyrażeniem „puhają puhacze”. Jest to przykład zastosowania

- A. animizacji.
- B. personifikacji.
- C. onomatopei.
- D. anafory.

Zadanie 10. (0–1)

Pani odwiedza Pustelnika, by poradził jej, jak

- A. utrzymać zbrodnię w tajemnicy.
- B. przywrócić męża do życia.
- C. zadośćuczynić za popełnione winy.
- D. ukryć wiarołomstwo przed królem.

Zadanie 11. (0–1)

Wina bohaterki polega przede wszystkim na tym, że

- A. nie dochowała wiary.
- B. zabiła męża.
- C. osierociła dzieci.
- D. nie ma wyrzutów sumienia.

¹ rozboju – tu: zabójstwa

Zadanie 12. (0–1)

Fabula tego utworu ma charakter sensacyjny. Sformułuj hasło do słownika języka polskiego, w którym wyjaśnisz znaczenie wyrazu „sensacyjny” i uwzględnisz kwestie gramatyczne.

.....

.....

Zadanie 13. (0–1)

Groza to cecha rzeczy lub zjawisk wywołująca strach, przerażenie. Który z wymienionych poniżej elementów nie jest źródłem grozy w utworze Adama Mickiewicza?

- A. Fabuła.
- B. Pani.
- C. Pustelnik.
- D. Sceneria.

Zadanie 14. (0–1)

Do jakiego rodzaju literackiego zaliczysz *Lilije* Adama Mickiewicza?

.....

Zadanie 15. (0–1)

Lilije Adama Mickiewicza to ballada. Cechą tego gatunku literackiego jest

- A. indywidualizacja postaci bohaterów.
- B. zwyczajny, codzienny charakter wydarzeń.
- C. rytmizacja wypowiedzi.
- D. metaforyzacja języka.

• Tekst III**1. fragment**

Chór

Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
Co to będzie, co to będzie?

Guślarz

Zamknijcie drzwi od kaplicy
I stańcie dokoła truny¹;
Żadnej lampy, żadnej świecy,
W oknach zawieście całuny².
Niech księżyc jasność błada
Szczelinami tu nie wpada.
Tylko żwawo, tylko śmiało.

¹ truna (staropolskie) – trumna

² całun – tkanina służąca do nakrywania zwłok oraz trumny

Starzec
Jak kazałeś, tak się stało.

Chór
Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
Co to będzie, co to będzie?

Adam Mickiewicz, *Dziady. Część II*

Zadanie 16. (0–2)

Wyjaśnij tytuł dramatu, z którego pochodzi zacytowany fragment.

.....

Zadanie 17. (0–1)

Kiedy rozgrywa się akcja tego dramatu? Udzielając odpowiedzi na to pytanie, odwołaj się zarówno do zacytowanego fragmentu, jak i do swojej wiedzy o utworze.

.....

Zadanie 18. (0–1)

Gdzie odbywa się obrzęd?

.....

Zadanie 19. (0–1)

Jaką funkcję pełnią powtarzane przez Chór słowa: „Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,/Co to będzie, co to będzie?”.

.....

Zadanie 20. (0–1)

Guślarz to

- A. katolicki ksiądz.
- B. prawosławny pop.
- C. poeta.
- D. szaman.

Zadanie 21. (0–1)

W zdaniu wypowiedzianym przez Guślarza: „Niech księżycą jasność blada/Szczelinami tu nie spada” wyraz „szczelinami” pełni funkcję

- A. dopełnienia.
- B. okolicznika sposobu.
- C. okolicznika miejsca.
- D. orzecznika.

2. fragment

Guślarz

Wszelki duch! jakaż potwora!
 Widzicie w oknie upiora?
 Jak kość na polu wybladły;
 Patrzcie! patrzcie, jakie lice!
 W gębie dym i błyskawice,
 Oczy na głowę wysiadły¹,
 Świecą jak węgle w popiele.
 Włos rozczochrany na czele².
 A jak suchy snop cierniowy
 Płonąc miotłę ognia ciska,
 Tak od potępieńca głowy
 Z trzaskiem sypią się iskrzyska. (...)

Widmo

(zza okna)

Dzieci! nie znacie mnie, dzieci?
 Przypatrzcie się tylko z bliska,
 Przypomnijcie tylko sobie!
 Ja nieboszczyk pan wasz, dzieci!
 Wszak to moja była wioska.
 Dziś ledwo rok mija trzeci,
 Jak mnie złożyliście w grobie.
 Ach, zbyt ciężka ręka Boska! (...)
 Wiecznych głodów jestem pastwą,
 A któż mię nakarmić raczy?
 Szarpie mię żarłoczne ptastwo,
 A któż będzie mój obrońca?
 Nie masz, nie masz mękom końca! (...)

Chór ptaków nocnych

Darmo żebrze, darmo płacze:
 My tu czarnym korowodem,
 Sowy, kruki i puchacze,
 Niegdyś, panku, sługi twoje,
 Któreś ty pomorzył głodem,
 Zjemy pokarmy, wypijem napoje. (...)
 Hej, sowy, puchacze, kruki,
 I my nie znajmy litości:
 Szarpajmy jadło na sztuki,
 A kiedy jadła nie stanie,
 Szarpajmy ciało na sztuki,
 Niechaj nagie świecą kości.

Zadanie 22. (0–1)**Źródłem przerażenia Guślarza jest**

A. wygląd Widma.

¹ oczy na głowę wysiadły – oczy wyszły na wierzch, wystąpiły z orbit

² na czele – na czole

- B. zachowanie upiora.
- C. głos ducha.
- D. sposób poruszania się zjawy.

Zadanie 23. (0–1)

Dominującym środkiem stylistycznym w wypowiedzi Guślarza jest

- A. przerośnia.
- B. porównanie.
- C. animizacja.
- D. personifikacja.

Zadanie 24. (0–1)

Mówiąc: „Dzieci! nie znacie mnie, dzieci?”, Widmo zwraca się do

- A. Józia i Rózi.
- B. dzieci znajdujących się w raju.
- C. swoich poddanych.
- D. najmłodszych członków Chóru.

Zadanie 25. (0–1)

Widmo jest postacią fantastyczną, czyli

- A. fikcyjną.
- B. dziwaczną.
- C. niezwykłą.
- D. nierealną.

Zadanie 26. (0–1)

Na czym polega kara, której podlega Widmo?

.....

Zadanie 27. (0–1)

Męki, które cierpi bohater

- A. skończą się w trakcie tego obrzędu.
- B. będą trwały jeszcze kilka miesięcy.
- C. skończą się za trzy lata.
- D. będą trwały wiecznie.

Zadanie 28. (0–1)

Kara spotkała pana za to, że w życiu doczesnym był człowiekiem

- A. skąpym.
- B. rozpustnym.
- C. okrutnym.
- D. przebiegłym.

Odpowiedzi i komentarze

Zestaw nr 10

- Skoro Jan Śniadecki formułuje zarzuty dotyczące odrzucenia prawideł sztuki, kierowania się wyłącznie wyobraźnią, to używa pojęcia romantyczności dla określenia nowego sposobu tworzenia (C).
- Cechą romantyczności jest nawiązywanie do tradycji średniowiecznej (B), bo autor wspomina o „wiekach rycerskich”.
- Obecność elementów fantastyki w literaturze jest według autora przejawem lekceważenia rozumu (A): „Czary, gusła i upiory nie są naturą, ale plodem spodlonego nieświadomością i zabobonem umysłu...”; „Zobaczmy teraz, do czego prowadzi unikanie rozsądku w romantyczności”.
- Imaginacja to wyobraźnia (B).
- Zdaniem Jana Śniadeckiego twórcy romantyczni mają zdecydowanie zły wpływ na społeczeństwo (C), bo upowszechniają zabobony i lekceważą zasady: „Uciekajmy od romantyczności, jako od szkoły zdrady i zarazy!”; „Pomyślmy sobie, że nowość bez prawideł może być (...) środkiem niebezpiecznym dla oświaty krajowej”.
- Jan Śniadecki angażuje się w formułowaną wypowiedź, stąd obecność zdań wykrzyknikowych i używanie słownictwa nacechowanego emocjonalnie (C): „Uciekajmy od romantyczności, jako od szkoły zdrady i zarazy!”; „Romantyczność mówi: durzmy ludzi, pokazujmy im duby, znieśmy prawa nauki i rozsądku, żeby nie było prawidła do sądenia nas!”; „...plodem spodlonego nieświadomością i zabobonem umysłu”; „wolna od wszelkich przepisów rodzic będzie cuda w swej swobodnej rozpuście”.
- Zadanie wymaga nie tylko lektury tekstu, ale i przypisu, w którym mowa jest o Bolesławie Śmiałym, wyprawie rycerzy na Ruś i podaniach kronikarskich. Bolesław Śmiały żył i panował w XI wieku (A). Jeśli tego nie wiemy, to wystarczy zorientować się, że wydarzenia rozgrywają się w średniowieczu (rycerze, kroniki). Jedynym stuleciem mieszczącym się w obrębie tej epoki jest wiek XI (średniowiecze trwało od V do połowy XV wieku), bo kolejne odpowiedzi dotyczą renesansu, oświecenia oraz romantyzmu i pozytywizmu.
- Bohaterka w czasie nieobecności męża, który ruszył z królem na wyprawę wojenną, zdradziła go. Obawiając się zapowiadanej przez władcę surowej kary dla niewiernych żon, pani zabiła męża: „Nie dochowałam wiary,/Ach! biada mojej głowie!/Król srogie głosi kary;/Powrócili mężowie”. Zabójstwo było spowodowane strachem przed karą.
- Dla zbudowania nastroju grozy autor wykorzystał onomatopieję (C). Wyrazami dźwiękonaśladowczymi są w tym fragmencie również wyrazy „kracze”, „stuk, stuk”.
- Pani odwiedza Pustelnika, by poradził jej, jak utrzymać zbrodnię w tajemnicy (A). Odrzuca przecież propozycję starca, który chce wskrzesić jej męża: „Ach, pójdę aż do piekła,/Zniosę bicze, pochodnie,/Byleby moją zbrodnię/Wieczysta noc powlekła”; „Niewiasto – rzeczce stary –/Więc ci nie żal rozboju,/Ale tylko strach kary?”.
- Wina bohaterki polega przede wszystkim na tym, że nie ma wyrzutów sumienia. Nie chce, żeby Pustelnik przywrócił do życia jej męża, nie żałuje popełnionego czynu, a tylko boi się kary (D): „Niewiasto – rzeczce stary –/Więc ci nie żal rozboju”.
- „Sensacyjny” – zaskakujący, niespodziewany, niezwykle, wywołujący silne wrażenie, powodujący silne napięcie, *m.-os. M. lm., -ni*.

13. Przerażenia nie wywołuje oczywiście postać Pustelnika (C).
14. Pytanie miało charakter podchwytliwy, bo utworu nie można zaliczyć do jednego, konkretnego rodzaju literackiego. *Lilije* Adama Mickiewicza to ballada, a więc gatunek z pogranicza. Łączy więc elementy epiki (fabuła, narrator i narracja) z elementami liryki (obrazowanie uczuć i przeżyć, śpiewny charakter tekstu, obecność środków artystycznych właściwych dla liryki) i dramatu (dialog).
15. Cechą ballady, która pierwotnie była pieśnią taneczną, gatunkiem twórczości ludowej, jest rytmizacja wypowiedzi (C). Bohaterowie ballady są postaciami stypizowanymi, a wydarzenia mają charakter niezwykły. Ponieważ ballada wywodzi się z tradycji ludowej, cechuje ją prostota wypowiedzi, w której występują głównie epitety, proste porównania.
16. Zadanie odwołuje się do znajomości utworu, a przede wszystkim – przedmowy sformułowanej przez autora, w której Mickiewicz wyjaśnia, że *Dziady* to uroczystość obchodzona na pamiątkę dziadów, czyli zmarłych przodków. Obrzęd ten ma charakter religijny i wywodzi się z tradycji ludowej.
17. Autor wskazuje w przedmowie, że *Dziady* są obchodzone „w okolicach dnia zadusznego”. Akcja utworu rozgrywa się więc późną jesienią, na początku listopada, w nocy: „Ciemno wszędzie, głucho wszędzie”; „Niech księżycy jasność blada/Szczelinami tu nie wpada”.
18. Obrzęd odbywa się w przyściennej kaplicy, na co wskazuje przedmowa autora i zacytowana wypowiedź Guślarza: „Zamknijcie drzwi od kaplicy/I stańcie dokoła truny”.
19. Wypowiedź Chóru buduje napięcie i wprowadza efekt grozy.
20. Skoro przedstawiony w dramacie obrzęd polega na wywoływaniu duchów zmarłych i udzielaniu im pomocy, to nie może mu przewodniczyć ani katolicki ksiądz, ani prawosławny pop. Guślarz nie jest oczywiście szamanem. Jest poetą i kapłanem (C), jak to wyjaśnia Mickiewicz w przedmowie.
21. Wyraz „szczelinami” jest okolicznikiem sposobu (B).
22. Źródłem przerażenia Guślarza jest wygląd Widma pojawiającego się za oknem (A).
23. Dominującym środkiem stylistycznym w wypowiedzi Guślarza jest porównanie (B): „Jak kość na polu wybladły”; „jak węgle w popiele”; „jak suchy snop cierniowy”.
24. Widmo zwraca się w ten sposób do swoich poddanych (C). Pan, szlachcic pełnił bowiem rolę ojca wobec poddanych mu chłopów i służby: „Ja nieboszczyk pan wasz, dzieci!”. Oczywiście bohater nie wypełniał tej roli za życia.
25. W tym kontekście fantastyczny znaczy nierealny (D).
26. Bohater cierpi męki głodu i pragnienia. Źródłem cierpienia są również rany zadawane przez ptactwo rozszarpujące wnętrze pana: „Wiecznych głodów jestem pastwą”; „Zjemy pokarmy, wypijem napoje”; „Szarpajmy jadło na sztuki,/A kiedy jadła nie stanie,/Szarpajmy ciało na sztuki,/Niechaj nagie świecą kości”. Źródłem cierpienia bohatera jest również poczucie samotności: „A któż będzie mój obrońca?”.
27. Męki, które cierpi bohater będą trwałe wiecznie (D): „Nie masz, nie masz mękom końca!”.
28. Bohater zawinił okrucieństwem (C), nie współczuł ludziom, nie miał dla nich litości: „Niegdyś, panku, sługi twoje,/Któreś ty pomorzył głodem”.